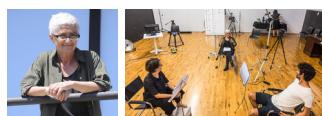

CULTURA BARCELONA -
19 juliol 2020 2.00 h

NORA ANCAROLA ARTISTA

“S’ha fet més patent l’elitització de la cultura”

MARIA PALAU -

BARCELONA

La *nova* normalitat ha sigut un miratge.

“Perquè era una mentida”, exclama l’artista

Nora Ancarola (Buenos Aires, 1955), amb qui

conversem sobre aquests temps que es van enfosquir el 13 de març. Aquell dia va

quedar amb la seva “estimada” Cloe Masotta per parlar d’un projecte comú.

“Quan ens vam separar, ens vam adonar que alguna cosa important estava passant i

que l’hauríem de posposar”, recorda. Tot, menys la mort, es va detenir de sobte.

Quatre mesos després, ha viscut uns dies de molta intensitat creativa, que ens explica just quan la pandèmia s’ha tornat a

fer present.

**Ja era clar
que el
model
búnquer
dels museus
no funciona**

Com l’està afectant aquesta situació i com va afrontar el llarg confinament?

Personalment, el que més m’ha afectat és aquesta sensació de vulnerabilitat plan-

etària i el fet de compartir un desastre del qual tots som responsables. El confinament

per a mi va tenir dos moments molt diferenciats. El primer, fins a finals d’abril, en

què vaig dedicar les meves energies a no desesperar-me i a generar unes rutines de

treball, lectures, oci, pràctiques de salut i la inevitable *televida social* en els meus 50

m². En més d’una ocasió va venir a la meva ment el record d’Oscar Wilde, que orde-

nava meticulosament els objectes de la seva taula a la presó de Reading per mantenir la

seva dignitat. Un segon moment, encara

més difícil, és el del desconfinament, amb la perspectiva d’un futur incert, difícil de gestionar, i la certesa que almenys a curt termini no es produiran els tan necessaris grans canvis polítics, climàtics, socials, ni encara menys els relacionats amb la cultura. Respecte a això, ho estem veient: els que parlen intel·ligentment de la importància d’incidir de manera crucial des de la cultura en la interacció social són els mateixos que ja abans estaven proposant canvis de models. Dubto que la Covid-19 hagi despertat la ment de ningú. Només ha evidenciat el que ja estava en la ment d’alguns.

Quines són les arrels d’aquesta crisi?

Més que d’aquesta crisi, parlaria de les moltes crisis que es van succeir les últimes dècades. Totes provenen d’un mateix neoliberalisme instal·lat en el planeta en què el mercat, com diu Amador Fernández-Savater, té una lògica *extraterrestre* per sobre dels interessos dels que vivim a la Terra. No es produeixen valors si no són de canvi, la producció de la riquesa només beneficia uns quants i la tecnologia revela encara més la bretxa social. En les crisis, l’economia impera; poden ser climatològiques, sanitàries o específicament econòmiques, però sempre acaben sent econòmiques. I la suposada solució és sempre més atur, precarietat i, curiosament, més incentius de consum. En uns moments en què se’ns demana més precaució i cura del cos propi i aliè, s’implanten regles estrictes en tot el que se suposa no productiu

–teatres, cines, centres d’art–, fins al punt també, com acabem de veure, de tancar-ho, però les mesures són molt més laxes si vols prendre una cervesa o menjar-te una paella. Crec que ha reeixit aquesta antiga idea de marca “consumeixo, llavors existeixo”. No crec en la política del complot, però sí en la de l’aprofitament de qualsevol procés que ens debiliti i ens obligui a l’acceptació de l’inacceptable. La societat *foucaultiana* no ha passat de moda; la societat disciplinària és aquí. Però no hauríem de confondre quin és el nostre veritable espai de llibertat. No tenir por al virus no és un valor; cuidar l’altre sí que ho és. Aquesta crisi ens hauria d’animar a exigir amb més força la necessitat d’aplicar polítiques públiques des de la perspectiva de les cures. Però aquest és un altre gran tema: en quina societat volem viure.

L’art a les xarxes, oportunitat o oportunisme?

Aquest tema m’interessa poc, no perquè no m’interessin les xarxes, sinó perquè el que hàgim pogut fer en el confinament té un sentit conjuntural, cosa que no vol dir que no cregui en la importància de treballar l’art i la cultura des de les xarxes, però és suficientment important per plantejar-ho des d’un propòsit menys frívol del que s’ha fet aquests mesos. Potser em resulta tan important –els joves només s’informen per aquests mitjans– que em costa pensar-hi amb profunditat ara.

Què li diu el concepte ‘nova’ normalitat?

Quines són les amenaces de l’era post-virus?

No sé gaire bé de què parlem quan parlem de normalitat. La normalitat d’aquesta societat que desplaça els més dèbils, que exclou, que ens culpabilitza pels nostres fracassos, fins i tot per les nostres malalties? No m’agrada aquesta normalitat. Centrant-me en el terreny estricte de l’art i la cultura, em preocupa enormement el que es va fer encara més patent en el confinament: l’elitització de la cultura. Em preocupa perdre el poc que havíem avançat en la democratització de la cultura i l’educació. Fa pocs dies reflexionava sobre el moment de la història del nostre país en què vam passar d’un estat de terror a un neoliberalisme disfressat de democràcia –fins i tot, a vegades, de democràcia socialista–, creient-nos que ens havíem alliberat del jou franquista. Va ser un moment important, parlo dels anys vuitanta, en què la cultura es va transformar en cultura de masses, els museus tenien llargues cues de públic àvid, els centres cívics havien de reemplaçar el gran treball de les associacions veïnals. Quina va ser la resposta del sector cultural? Menystenir aquest públic consumista i poc coneixedor, abandonar els centres cívics a la institució, que, com sempre, va fer prevaler la seva acció electoralista. Era el moment de la mediació, el gran moment de crear estructures d’interconnexió entre art, cultura, interacció social, i el vam perdre. La marca va guanyar la batalla i els treballadors de la cultura van

continuar tan separats del món real com sempre. Al cap d’uns anys, va aparèixer l’allau de mediadors, d’artistes amb projectes de formulació política i processos comunitaris. Una necessitat imperiosa que es va diluint en les modes: si no s’inscriu en la societat quedarà en el record de les tendències.

Serviran d’alguna cosa els ajuts al sector de les arts visuals?

Dir que el sector de les arts visuals és un dels més precaris sembla una obvietat per a nosaltres, malgrat que a molta gent li costa reconèixer-ho. S’han viscut tants anys del glamur, del discurs que mostrava la nostra activitat com una genialitat interessant –jo no treballo, jo m’ho passo bé, deien els artistes postmoderns–, que és difícil que es pugui entendre en profunditat el procés de treball dels artistes. Quan parlem d’investigació científica, entenem perfectament que hi ha un procés en què no hi ha productivitat directa però que és imprescindible. En les arts, no només visuals, això és exactament igual. Però hi ha una cosa que és difícil de valorar en els processos artístics, inclús per als mateixos creadors, i és que són enormement diferents. No serveixen les etiquetes generacionals, ni les disciplinàries, ni les marcades per les tendències. Et responc a la pregunta que em fas: sí. Però no puc deixar de pensar en dues qüestions: amb quins criteris es designen les ajudes i com es desenvolupa el treball professional en tant que remunerat. El nostre sistema fa que els artistes sostinguin

amb la seva obra les institucions públiques o privades, que amb molta sort retribueixen –sempre inferiorment– la inversió econòmica i creativa-laboral realitzada. Les bones pràctiques brillen per la seva absència. Demanar un contracte transforma l’artista en “conflictiu”, poc amable.

Preocupades per la seva supervivència, les institucions artístiques clamen un canvi de model. Ara?

Fa més d’un any parlàvem de nou de la urgent necessitat de crear porositat en els museus i les institucions artístiques. Deixar-se travessar travessant a la vegada. Parlàvem del model Museum Boijmans Van Beuningen de Rotterdam, que des de fa anys fa grans esforços per relacionar-se amb la contemporaneïtat transdisciplinària. El seu director sap que aquesta és la clau per no morir en la foscor. Crear vincles estables amb institucions hospitalàries, educatives i amb professionals i col·lectius molt variats amb un únic objectiu: apropar el pensament contemporani a la societat. Ja era clar que el model búnquer no funciona. Ara sembla que les seqüeles de la Covid-19 han fet despertar alguns... Però, si observem atentament, els que han sabut improvisar projectes en el confinament són els que ja tenien estructures diversificades i són a la vegada els que tenen més marge per superar la crisi. La immobilitat i la rigidesa sempre han generat problemes a l’hora de replantejar nous models.

Per què s’ha refugiat en el pensament del psiquiatre Francesc Tosquelles?

Després del projecte *Temps de plom i plata. Derives obligades*, volia continuar la línia d’exploració relacionada amb els efectes corporals i emocionals dels moviments migratoris però des d’una perspectiva diferent. El llenguatge em va semblar un espai de treball interessant, tenint en compte també la meua pròpia experiència: visc en un país, Catalunya, en què la problemàtica de la llengua és clau i provinc d’un país, Argentina, en què Lacan ens ha deixat marcats a foc, i això que pràcticament no el sabem interpretar. Així va sorgir el projecte *Donde la_lengua por venir*. Una persona molt importat per a mi, Montserrat Rodríguez Garzo, psicoanalista i còmplice *tosquelliana*, em va desvetllar el personatge, de qui ja no em puc desprendre. Ella és la que em va parlar d’aquesta llengua amarescent de Tosquelles, el *catafranç*. Tosquelles és el valor i la importància de l’altre, l’escolta, la transmissió empàtica, la importància de captar la humanitat en la bogeria; aquesta humanitat imprescindible per relacionar-nos fora de formalismes i classismes excloents.

Què hi ha anat a fer al delta de l’Ebre?

Donde la_lengua por venir té moltes derives i molta gent implicada, com és habitual en el meu treball des de fa uns quants anys –en aquests moments estem gravant a la Fabra i Coats amb un gran equip–. Una d’aquestes derives és un projecte que presentaré a Lo Pati d’aquí uns mesos, *Abans*

el llenguatge, una exploració de la llengua fora del llenguatge que té el seu epicentre en l’Ebre i en tot l’entorn de Francesc Tosquelles, nascut a Reus i exiliat a França el 1939. Aida Boix, la directora del centre, em va concedir una estada a l’abril a Baladre, un meravellós lloc residència d’artistes que Lo Pati posseeix al mig del Delta. El confinament no ho va fer possible. He vingut a fer-hi una prospecció per a la definitiva residència l’any que ve abans de l’exposició. També volia fer unes gravacions del paisatge frontera que marca el final de la Guerra Civil, quan Franco entra trepitjant fort a Catalunya i es produeix la batalla més llarga de tot el conflicte. Alguna cosa d’això també apareix en la videoinstal·lació de la beca Multiverso del BBVA –que, per cert, vaig saber que m’havien concedit el 12 de març–, que transcorre entre dues fronteres, l’Ebre i els Pirineus, ruta dels més de 500.000 exiliats camí d’aquesta França que encara deu una disculpa a les víctimes del franquisme.

Són, els nostres, temps de plom estricte?

El temps de plom, tal com el concebo, remet als moments de tensió emocional que es genera en aquest temps espectral del supervivent. L’hora de plom és el silenci suspès entre generacions, és també l’espai suspès en el camí de l’exili quan deixa també enrere tota possibilitat de retorn. L’hora de plom que va ser present en els totalitarismes del segle XX configura el nostre present. Avui temem un possible ressorgiment del feixisme, però no ens

adonem que el feixisme està instal·lat aquí i ara. Tot i que vivim en un ambient democràtic en què els drets civils se suposen aconseguits, això no és veritat. Hem construït un relat en què l’horror és lluny, en el temps i en l’espai, i no veiem les nostres fronteres, no veiem els estralls del colonialisme, no veiem o no volem veure les seves conseqüències. Quan Hannah Arendt ens descriu la banalitat del mal i ens mostra l’Eichmann més humà, més semblant a nosaltres, és un cop baix a la nostra capacitat de discerniment, a la nostra complicitat amb el silenci. Fa temps que són temps de plom, però molt més per a una part de la humanitat que ho pateix en carn pròpia. Una imatge que vaig tenir en els moments més durs de la pandèmia va ser la d’una humanitat sencera sota un mateix núvol de plom. Hi va haver un moment d’una extremada i igualitària fragilitat. A poc a poc anem veient que tampoc és tan cert. Fins i tot en la pandèmia hi ha classes.

Com podem gestionar tant malestar?

D’entrada, l’hauríem de reconèixer, el malestar. Conèixer el monstre per realitzar aquest acte alquímic que ens permetrà revertir en la mesura del possible el plom en plata. Però hem de tenir en compte, tal com diu en el seu meravellós text Ester Jordana de la nostra publicació, que “la divisió del treball que organitza el capitalisme comporta una concepció de la matèria que no té res a veure amb el procés alquímic... El treball amb plata convocat per Nora Ancarola

i Agnès WO revifa aquest llegat compartit entre l’artesania i l’alquímia en què el treball amb la matèria és molt més que un procés de confecció d’un objecte. Evoca com, durant molt temps, en la nostra cultura hi va haver una manera de concebre la matèria i l’esperit com una unitat viva en constant transformació”. Els processos creatius poden ser un bon mètode de treball de transformació en comunitat. Gestionar junts per lluitar contra el monstre.

Enyora l’MX Espai 1010?

Va ser un projecte magnífic que junt amb Marga Ximenez vam emprendre el 1998 i que es va haver de tancar setze anys després. Un pis que mantenia el seu aspecte de privacitat i un treball amorós des de l’honestedat i –ara ho veig– la més profunda ingenuïtat. Treballàvem moltíssim els projectes amb els artistes i els escriptors, però ens preocupàvem molt poc per la difusió i els *business*. Ens sosteníem gràcies a quasi 200 socis i algunes ajudes de la Generalitat o molt puntualment de l’Ajuntament. Preferíem el treball amb els creadors al dels crítics. Es van fer grans projectes com la mostra sonora de Vacca, Jordi Benito, l’Aurèlia Muñoz més desconejada, els *19 heterònims* de la Marga, les argentines Silvia Rivas i Matilde Marín, una increïble mostra d’arxiu de la vida i obra del traductor *tirantista* David Rosenthal, artistes vinguts de tots cantons, cicles de cine, literatura, poesia i art, la complicitat de Carles Hac Mor i Ester Xarxay, Toni Clapés, Marta Darder... En al-

gun moment hauríem de recuperar tot aquest treball per generar un material d’arxiu raonat. Hi van passar molts més de 500 creadors. Molta gent del món de l’art no sap que vam existir. Un món al marge, paral·lel, d’una enorme intensitat... fora de registre. Quan vam tancar l’espai vam trobar restes de les pintures d’un dels sostres en un contenidor. Les vam recollir. Segur que serà el punt de partida per a algun nou projecte.

No acceptar la sucursal de l’Hermitage a Barcelona és de cultura provincialiana?

Les paraules de Pilar Rahola dient això em ressonen i m’afecten profundament. Apel·lar al provincialisme, com si aquest projecte fos realment d’interès cultural, enganyant la gent que no té un coneixement real del tema, és preocupant. Em vaig apropar fa un temps a l’associació de veïns que treballaven intensament i seriosament per estudiar el projecte. Van generar un document en què deixen clar que és una excusa per fer un altre tipus de negoci que col·lapsaria encara més la Barceloneta, tot incentivant el monocultiu turístic que ja veiem quins resultats dona si el govern no busca alternatives de producció diferents. Una empresa suïssoluxemburguesa, Varia, assumiria el 80% del projecte –l’accionista minoritari és Cultural Development Barcelona–. El *modus operandi* és conegut. Una empresa vol posar un negoci gastronòmic comercial en una zona turística, però ha d’evitar un problema: grans impostos o, inclús, no tenir cabuda en un

lloc ja saturat d’ofertes de consum. Com l’evita? Es posa d’acord amb un gran museu i li proposa disposar d’unes quantes obres dels seus fons guardats als magatzems a canvi d’un aranzel. Acorden generar un projecte aparentment cultural, però en realitat és una mascarada. A qui enganyen? Al govern de torn? No, el govern sap perfectament de què es tracta. Van ser el llavors president de la Generalitat Artur Mas i la viceministra de Cultura de Rússia Alla Manílov els que van firmar, el 2012, l’acord. Artur Mas hauria d’estar demanant perdó per les seves retallades en sanitat, educació i cultura, i no enviar als mitjans personatges suposadament mediàtics per continuar enganyant la ciutadania.